

MARTA RONNE

## Greta Beckius och den omöjliga studentskeromanen

*I och med kvinnornas intåg på de svenska universiteten började de kvinnliga akademikerna skriva om sin studenttid. Men fick en studentska på 1910-talet öppna diskutera frågor som jämställdhet, kärlek, sexualitet och moral?*

Ända till början av 1900-talet skrevs romaner om universitetslivet uteslutande av manliga författare. Detta hade sin förklaring i att universitetets portar hade varit stängda för kvinnor ända till 1873. Samma år kvinnorna fick tillträde till högskoleutbildning skrevs Sveriges första kvinnliga student in vid Uppsala universitet. Men det skulle dröja ytterligare fyrtio år innan universitetslivet blev föremål för en kvinnlig författares verk. Först året 1915 gav den unga Stockholmsjournalisten Ellen Landquist ut sin roman *Suzanne* som av samtiden kallades för en "studentskeroman" och handlade om kvinnliga studenter i Uppsala. *Suzanne* följdes 1920 av Lydia Wahlströms *Sin fars dotter*, även den en berättelse om Uppsalas kvinnliga studentliv. 1927 gav journalisten och författaren Margit Palmær ut sin roman *Studentska*, medan Gunhild Tegen 1929 publicerade berättelsesamlingen *Eros i Uppsala och anorstädes* och 1934 romanen *En fattig studentska*. Universitetslivet i Lund skildrades däremot av Ingeborg Björklund i *Månen över Lund* (1931), andra delen i den så kallade *Växt-trilogin*.<sup>1</sup> Gemensamt för dessa författare var att de själva hade varit studentskor i Uppsala eller Lund och kunde därför skildra den kvinnliga studentmiljön utifrån sina egna erfarenheter.

Samtidigt fortsatte även manliga författare att skriva om universitetet.<sup>2</sup> Lundamiljön utnyttjades som motiv av Gustaf Hellström (romanerna *En mycket ung man* från 1923 och *Sex veckor i Arkadien* från 1925). Om Lund skrev också Harald Wägner, bror till Pennskafts-Elin och liksom hon journalist. Universitetstemat

finns vi också hos Artur Möller och Fritiof Nilsson Piraten. Den sistnämndes Lundaroman *Tre terminer* blev med tiden en klassiker. Till före detta Uppsalastudenter som senare skildrade staden och dess universitet hörde även Albin Ytterlund med sina *Upsalaberättelser* och Axel Wändahl med novellsamlingen *Studenter*. Båda författarna gäller idag som helt okända.

Hur skildrar då kvinnorna respektive männen det egna och det motsatta könet? Finns det överhuvudtaget stora skillnader mellan de båda grupperna när det gäller beskrivningar av universitetet och studenternas dagliga tillvaro? Dessa frågor är utgångspunkten för min föreliggande licentiatavhandling *Myrten och lager. En genusteoretisk studie av kvinnors och mäns skönlitterära prosaskildringar av svenskt universitetliv utgivna 1904-1943*. Där ställer jag de ovannämnda kvinnliga och manliga författarna i ett sorts dialogförhållande till varandra. Min utgångspunkt är att de båda könen speglas i varandra, något man bara kan visa genom att läsa texterna parallellt. Det intressanta med författarna är annars att deras ungdom och studietid inföll mellan 1880 och 1910. Ofta är det samma frågor som återkommer i texterna, oavsett om författaren är man eller kvinna. Många av texterna bedriver debatt kring religion, etik och filosofiska spörsmål, kring kvinnlig rösträtt och arbetarrörelsen, och sist men kanske mest kring kärlek, dubbelmoral, och sexualitet. Antalet skönlitterära texter där universitetet och studentlivet skildrades var också som störst före 1943 men minskade sedan kraftigt på 1940-ta-

let. Under 1940-talet förändrades det svenska studentlivet i takt med andra stora samhällsförändringar, vilket även påverkade bilden av universitetet i de senare skrivna romanerna.

*Kvinnligt, manligt.  
Likheter och skillnader*

De kvinnliga författarna skriver om kvinnliga studenters liv i Uppsala och Lund precis som de manliga alltid skrivit om männen. I kvinnornas romaner beskrivs av naturliga skäl alltid den manliga studentkretsen utifrån studentskornas syn på den. Då framställs männen ofta som inkräktare och sägs hota studentskornas nyvunna och fortfarande mycket svaga ställning vid universitetet. I männens texter är kvinnorna i sin tur oftast frånvarande i den hermetiskt stängda, manliga studentkretsen. Många av de unga männen sägs vara osäkra och förvirrade inför den nya kvinnotypen. Sekelskiftets manlige student tvingas ta ställning till vad han ofta uppfattar som kvinnornas intrång på ett hittills manligt territorium.

Lika mycket som den manliga studentkretsen är stängd för de kvinnliga studenterna är universitetsmiljön med sina traditioner och ritualer en stängd värld i förhållande till resten av samhället. Därför utspelar sig konflikterna i romanerna oftast på flera olika plan. Studenten eller studentskan måste hitta sin plats i universitetsmiljön och precisera sin ställning gentemot det motsatta könet. De flesta unga bryter också med de normer och värderingar som representeras av "de konservativa" utanför universitetsvärlden, ofta av föräldrar och anhöriga. Den traditionella konflikten mellan studenten och borgaren får dessutom en extra dimension hos de kvinnliga författarna. Där är studenten den nya, mer eller mindre frigjorda kvinnotypen och borgaren lika med det intoleranta samhället med sin dubbelmoral och sin misstro mot kvinnoemancipation.

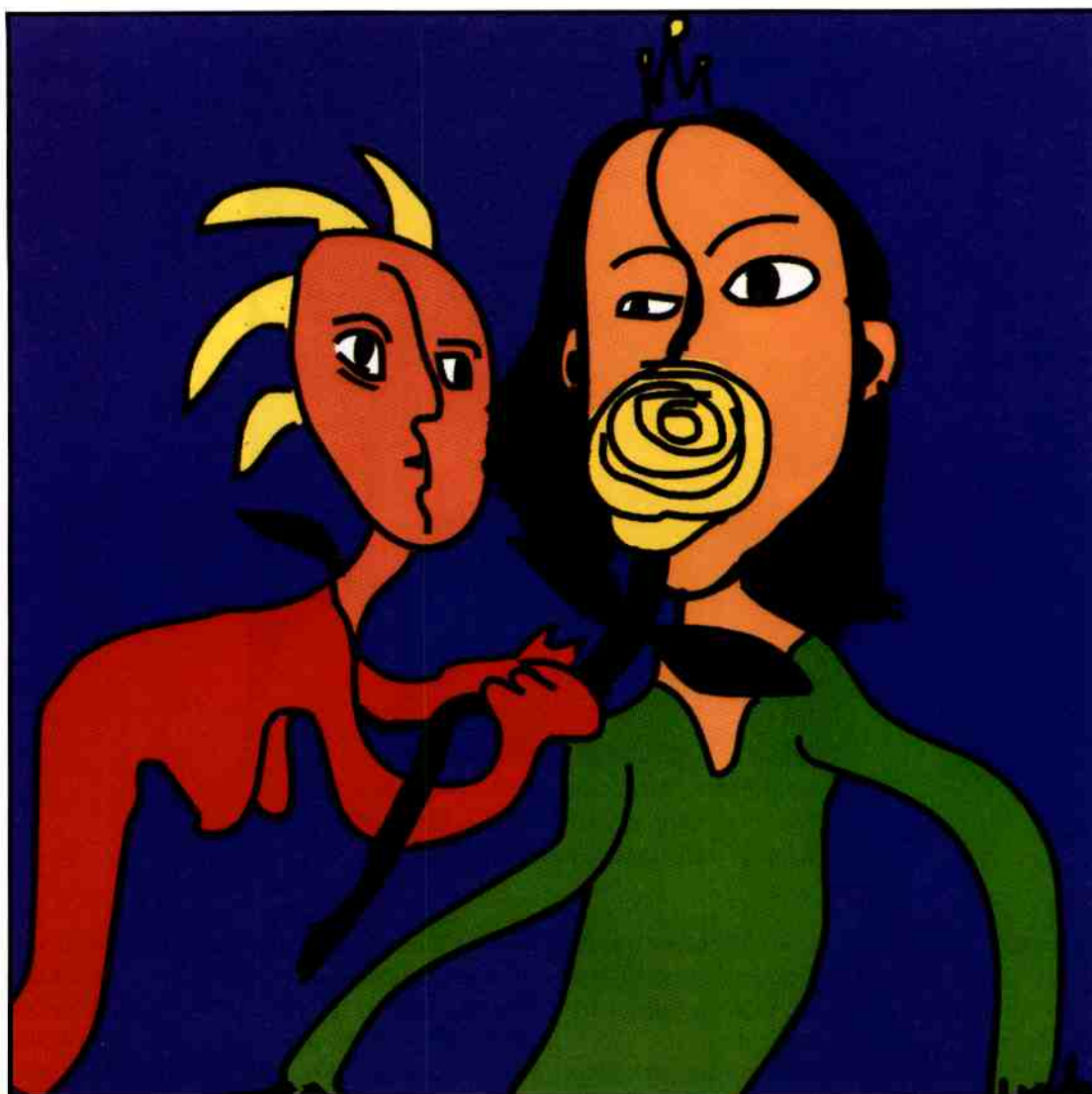
*En "omöjlig" roman*

Bland romaner om universitetetslivet döljer sig en spännande historia om en studentska och hennes försök att öppet och frispråkigt skildra studentlivet i Uppsala på 1910-talet. Histo-

rien handlar om Greta Beckius och hennes aldrig publicerade och senare till större delen förstörda sedlighetsskildring *Marit Grene* från 1911. Texten skiljer sig från de andra kvinnliga romanerna om universitetet. Den handlar om en Uppsalastudentska som kämpar för kvinnans rätt till ett kärleksliv på egna villkor. Manuskriptets idag mycket fragmentariska karaktär gör att den innehåller få beskrivningar av studentlivet och universitetet. Det bevarade fragmentet tyder emellertid på att studenter och Uppsalamiljön ägnades betydligt mer plats i den ursprungliga texten. I manuskriptets nuvarande skick ligger tyngdpunkten på det som traditionellt kallas för livets "privata" sfär: kärlek, sexualitet och moral. Denna fokusering finns i alla de kvinnliga författarnas romaner om studentlivet men saknas oftast i männens. Därför jämför jag här *Marit Grene* endast med de andra kvinnliga romanerna. Hos Beckius, Landquist och Wahlström skildras unga kvinnor som fångna i "det kvinnliga begärets ingenmansland", alltså i gränslandet mellan det alltmer uppluckrade viktorianska kvinnoidealet och den ännu diffusa föreställningen om "den nya kvinnan".<sup>3</sup> De senare författarna Palmær, Tegen och Björklund för diskussionen kring kärlek och erotik utifrån 1920- och 30-talets alltmer liberala syn på moral och på kvinnans rättigheter. Björklund är den enda bland dem som gärna blandar samman sekelskiftets idéer med dem från 20- och 30-talet.

*Greta Beckius*

Beckius föddes 1886 i en grosshandlarfamilj i Stockholm. Höstterminen 1905 anlände hon till Uppsala för att läsa på en filosofie kandidat i humanistiska ämnen.<sup>4</sup> Tillsammans med väninnorna Landquist och Lisa Rolf förde hon ett utåtriktat liv vid sidan om studierna. Alla tre var aktiva inom Uppsala kvinnliga studentförening och Stockholms nation. För studentskornas del medförde universitetsvistelsen en för den tiden ovanligt stor rörelsefrihet och ett tätt umgänge med de manliga kamraterna, något som stred mot den borgerliga moraluppfattningen. Liksom många andra unga kvinnor ham-



Linda Västrik, *Edens Lustgård*, 1996.

nade Greta i klyftan mellan den gamla och den nya moralen och mellan den gamla och den nya kvinnorollen. Ett olyckligt möte med sexualiteten på männens villkor har sagts vara orsaken till hennes nervsammanbrott hösten 1911 och självmord i januari 1912. Det av allt att döma ofullbordade romanmanuskript *Marit Grene* som Greta efterlämnade vid sin död i Uppsala fanns bland de papper som Greta testamenterade till sin vän, teologen Emilia Fogelklou.'

För Fogelklou framstod innehållet som chockerande, liksom för Ellen Key och kriti-

kern Klara Johansson. De två sistnämnda fick kort efter Gretas död uttala sig om möjligheten till eventuell publicering.<sup>6</sup> *Marit Grene* tolkades som en självbiografisk skildring, en sjuklig och intim bikt över Gretas två kärleksförhållanden, det ena med essäisten och kritiker John Landquist 1906-1908 och det andra med meteorologen Bruno Rolf 1910.<sup>7</sup> Särskilt John Landquist ville se manuskriptet som en indikation på att Greta lidit av sjukdomen *dementia praecox* (schizofreni). Landquist fick aldrig se manuskriptet själv men fick del av det genom Fogelklou 1915. Han ansåg att en



Greta Beckius, fotograferad under studietiden. Bilden är förmodligen från 1910/11. Originalen finns i Göteborgs universitetsbiblioteks ägo.

eventuell publicering av *Marit Grene* skulle skada hans rykte. Med diverse argument och hot lyckades han ända till 1956 förhindra utgivningen.<sup>8</sup>

Den som till slut avgjorde manuskriptets öde blev emellertid Gretas syster Stina Beckius som av Emilia Fogelklou fick i uppdrag att renskrivna Gretas svårtydda originalmanuskript.<sup>9</sup> Lika chockerad av textens innehåll som Fogelklou men helt oförstående inför dess litterära värde tolkade hon texten än som en tilltänkt roman, än som någon sorts dagbok och ett utslag av Gretas nervsjukdom. I femtiosju år skulle Stina brottas med rädslan inför den eventuella skandal som utgivningen av *Marit Grene* kunde orsaka. 1969 brände hon slutligen alla kopiorna och större delen av originalmanuskriptet. *Marit Grene* hade dömts ut som en pinsam privatangelägenhet.<sup>10</sup>

Det skulle ta närmare sjuttio år från Gretas död tills hennes manuskript skrevs in i kvin-

nornas litteraturhistoria.<sup>11</sup> Hela historien kan ses som ett exempel på att kvinnor ofta tystades ner när de försökte att öppet diskutera sexualitet och moral.<sup>12</sup> Att *Marit Grene* aldrig publicerats berodde på de inblandades personliga intressen. Men hade det annars varit möjligt att ge ut manuskriptet i dess ursprungliga form direkt efter Gretas död 1912? Med all sannolikhet inte. Vad var det då som gjorde hennes text till en "omöjlig" sedlighetsskildring jämfört med de romaner som förhållandevis öppet diskuterade den kvinnliga erotikerna?

### *Manuskriptet idag*

Det idag bevarade fragmentet i avskrift omfattar cirka 140 sidor av originalmanuskriptets 917 blyertsskrivna ark.<sup>13</sup> Enligt uppgifterna var originaltexten indelad i flera delar vilka i sin tur bestod av kapitel och mindre av-

snitt.<sup>14</sup> I sitt nuvarande skick saknar texten all grafisk indelning. Vad gäller innehållet kan den dock sägas bestå av två delar. I det första avsnittet ingår en inledning som troligen utgjorde början på originalmanuskriptet. Där får läsaren stifta bekantskap med huvudpersonen Marit Grene och med det ensliga fjällandskap där hela historien utspelar sig. Detta avsnitt handlar om Marits liv i huset i skogen där hon bor tillsammans med en kvinnlig släkting. En tillbakablick på Marits barndom och studenttid i Uppsala finns också med. I den framställs Marit som ett offer för en traumatisk incestupplevelse och senare för ett påtvingat sexuellt umgänge med den unge Uppsalastudent hon svärmat för. Berättelsens andra del utgör den egentliga handlingen. Där möter Marit den man som får leda henne igenom den kroppsliga kärlekens blodiga initiationsrit och som senare överger henne. Handlingen formar en sinuskurva, där Marits möten med sexualiteten framställs som ett pendlande mellan tvivel och tro. Vid berättelsens slut är historien om hennes kamp för kärleken delvis tillbaka i utgångspunkten, vid ensamhet och hopplöshet. Ensamhet och tvivel utgör med andra ord en ram för berättelsen. Om så var tänkt från början eller om det beror på manuskriptets fragmentariska karaktär får vi förmodligen aldrig veta.<sup>15</sup>

### *Erotik som övergrepp*

Den kvinnliga sexualiteten tar stor plats såväl i Beckius text som i de andra kvinnliga författarnas romaner om studentlivet. Budskapet lyder oftast att unga kvinnors första kontakt med erotiken blir förödande för deras liv. Ett tema som återkommer i flera av texterna är kvinnliga studenter som tvingas till sexualdebut mot sin vilja. Beckius Marit Grene, Landquists Suzanne och Björklunds Lina utsätts alla tre för övergrepp från manliga studenters sida. Här går emellertid Beckius betydligt längre än någon av de andra. Hon låter Marit Grenes olyckliga erotiska erfarenheter äga rum redan i barndomen. Övergreppet Marit utsätts för sägs ha väckt henne sexuellt och gjort henne ur stånd att motstå sexualdriften:

När jag var sex år gammal, missbrukade en mycket äldre gosse – jag minns honom än, han var kolsvart med tjocka starka mörkröda läppar och en sinnlighet, som slog ut som en het låga från hans varelse – min ovetande barnanatur. Inte mycket – icke länge – han skadade icke den ömtåligaste organismen, egentligen blott sinnet. Men det var nog.<sup>16</sup>

I Landquists *Suzanne* blir huvudpersonens första erotiska erfarenhet en våldtäkt, vilket leder till skam och förödmjukelser. För studentkan Suzanne blir erotiken också en stor chock. Landquists diskussion av den kvinnliga sexualiteten saknar emellertid den frispråkighet som utmärker Beckius manuskript. Om Suzannes nyväckta erotiska behov får läsaren veta indirekt, när Suzanne antyder likheten mellan den inre strid som plågar henne själv och den som drev hennes bror till självmord. Scenen utspelar sig i en manlig läkares motagningsrum:

Hon tvärtystnade och svalde orden: så var det något han inte fick. Hennes röst hade emellertid sjunkit till en halvhög viskning, varför [läkarens] ljud stark, då han sade:  
– Han ägde ett våldsamt driftliv!  
Vad? Hon blev paralyserad av detta ord, aldrig förr hört, och hennes hjärta sammandrog sig i en egendomligt plågsam smärta, som om det blivit djupt och grymt sårat.<sup>17</sup>

När Suzanne tvingas att öppet diskutera sina erotiska erfarenheter med en läkare upplever hon det som ett enda stort övergrepp som berövar henne all självaktning, eftersom hon hittills varken uttalat eller hört ordet ”drifter”. ”Det låg något barnsligt, något idiotiskt i det sätt på vilket hon upprepade de obekanta sexuella orden. Hon sög musten av dem ända till leda, ända tills hon icke orkade mer och föll samman”, heter det om den chock Suzanne upplever vid samtalet.<sup>18</sup>

### *Sexualitet som en börda*

Den röda tråden hos Beckius och i de andra kvinnliga texterna om studentlivet är att sexualiteten är ett hot mot kvinnans självständighet. ”Vi kvinnor hava ett driftliv...som går från



himmelen till jorden...Och männen har makten över det.”, konstaterar Marit Grene.<sup>19</sup> Beckius menar emellertid att kvinnans sexuella behov är helt naturliga och att hon borde ha rätt att tillfredsställa dem på sina egna villkor och inte på mannens. Detta är den största skillnaden mellan *Marit Grene* och de andra texterna, i vilka de unga kvinnorna sägs uppfatta sin sexualitet som en börda. ”Vad har jag att göra med något, som blott är tillfälligt?” frågar Landquists Suzanne, ”Det är emot min innersta instinkt.

Jag vet väl, att jag är sinnlig. Vilken kvinna är det icke? Men ha vi icke fått makten att leva utan det lika väl som att leva med det, när vi veta, att förbindelsen varken gör oss stolta eller lyckliga.”<sup>20</sup>

Även studentkan Märta Fegrelius, huvudpersonen i Wahlströms *Sin fars dotter* bestämmer sig för att försaka kärleks- och sexlivet för yrkesambitionernas skull, något som senare visar sig

ha slagit fel ut, eftersom hon ändå blir förlovad. ”Rikedomens lycka består icke i att man skaffar allt man önskar sig, utan i att veta att man kan det, om man vill” kommer hon fram till. ”Förblive hon nu ändå en undantagsvarsel, så skedde det alltså inte av bittert nödvång utan av frivilligt val.”<sup>21</sup>

För studentkan Magda i Palmærs roman *Studentska* är steget fullt ut mot den kroppsliga kärleken inte möjligt, inte ens med den hon älskar.<sup>22</sup> Åtrå och upphetsning ser hon som något pinsamt och representerar åsikten att förnuftet är starkare än drifterna.<sup>23</sup> Björklunds studentka Lina uppfattar sina egna erotiska behov som en svaghet och ett hot mot sin egen självständighet:

En kvinna sätter med sitt lillfinger igång en lavin

och skriker sedan då den begraver henne, viskade hon ironiskt. Lina, hur har du blivit så lättsinnig, vad tänker du på, du ska läsa! Minns du inte längre din mor, som arbetat för dig och dina syskon, som ser upp till dig.

Men hennes kropp ropade, rakt mot förnuftet, på flera kyssar, mera!

”Vad har jag gjort”, tänkte hon, ”vad har jag gjort. Ser alla på mig, att jag är en annan nu än förut. Vad är rätt och vad är orätt, vad är sedligt och vad är osedligt, vad tillåtet och vad otillåtet?”<sup>24</sup>



Linda Väström, *Edens Lustgård*, 1996.

Strävan att tämja sin egen kropp blir Linas viktigaste mål som nyinskriven student. Hon bestämmer sig för att viga sitt liv åt det andliga på bekostnad av sin sexualitet. ”Hon textade en latinsk sentens och satte upp vid skrivstället för att ha den för ögonen: Ad maiorem genitus sum, quam ut mancipium sim mei corporis. Eller på svenska: Jag är född till större ting, än att vara slav under

min kropp.”<sup>25</sup> Trots det blir Lina förälskad och låter sig förföras av en ung student. Slutklämmen blir att erotiken förstört hennes känsloliv. Vägen tillbaka leder genom en oönskad graviditet och missfall och till slut väljer Lina bort den kroppsliga kärleken för att återigen bli fri.

Hur skriver då Beckius om erotiken? För hennes studentka Marit Grene är den inte något ”tillfälligt”, något som är ”emot hennes innersta instinkt”. Nej, Marit vill i stället bli förlöst genom det erotiska samlivet, ett samliv som bygger på kärlek och som får henne att acceptera sina egna sexuella behov. Marit uppfattar sexualdriften som en inre svaghet, men bara så länge den gör henne till ett viljelöst njutningsobjekt i en mans händer. Det är inte erotiken i sig som skadar kvinnan, utan

det faktum, att den kroppsliga kärleken alltid sker på mannens villkor, kan Marit Grenes budskap tolkas. "Är det så kvinnornas nerver knäckas? Är det så mannen skyddar, älskar och vårdar den han älskar, att han störtar sig över henne som ett rovdjur över sitt offer?...Att mannen förför kvinnor, skändar dem – överger dem det veta vi, det är en gammal visa." utbrister den unga Marit Grene.<sup>26</sup>

### *Frihet eller dominans?*

Det som gör Beckius text problematiskt är hennes bild av den perfekta kärleken som ett maktspel mellan man och kvinna. Trots budskapet att idealkärleken byggs på jämlikhet mellan könen är nämligen Marit Grene i grund och botten en historia om en kvinnas längtan efter en fullständig manlig dominans, både intellektuell och erotisk. Hur kan då Beckius ses som språkrör för den nya, emanciperade kvinnan?

Studentskan Marit Grene vill bli fri från minnen av den unge Uppsalastudent som tvingade henne till samliv mot hennes vilja. Men denna förlossning skall ske genom ett samlag med en annan man, en man som hon själv väljer och ser upp till.<sup>27</sup> Mannen framställs som å ena sidan stark och maskulin, och å andra sidan öm och hänsynsfull, ett mansideal som hör hemma i dagens kvinnliga kärleksromaner.<sup>28</sup> Maktpositionerna förskjuts med berättelsens gång i och med att Marit Grene, i början framställd närmast som jordens och naturens starka dotter, successivt får alltmer barnsliga och veka drag:

Man kunde tro att hon som en ung jättedotter träd

fram ur den gråa berghallen bakom sitt hem för att bygga och bo i solen – men sedan under dess milda inflytande sjunkit samman till vanligt människomått. Ty något av en ung jätinnans kraft, fast i mjukhet förfinad och förmänskligad vilade över henne. Alla hennes drag voro stort tilltagna – som ett kvarlevande minne från jättinneperioden.<sup>29</sup>

Från början är Marit denna starka kvinna om vilken det också heter att hon "skötte sin trädgård själv, grävde i jorden och bröt sten"

med händerna "seniga av arbete" och behövde "låta sin kraft gå lös på jord och sten." "För »fröken på berget» hade alla karlar i nejden respekt. De visste, att hon var karl till att taga vilken som helst av dem i kragen och slänga honom åt sidan" får läsaren veta i den första delen. Längre fram förvandlas Marit och blir liten och försvarslös. Då beskrivs hon plötsligt som "den lilla rotlösa kvinnan"

som ska förlösas, "en liten fladdrande parasitvarelse hemlös i den eviga rymden".<sup>30</sup> Om Marits förhållande till den man hon valt heter det också att hon:

hade blivit ett barn igen, som gömmer sitt huvud i moderns knä, biktar i halvkvädda ord sina många synder och i moderns mötande innerliga blick läser förlåtelse under bikten – ...Och sedan reser det sig – starkt – ånyo lycklig och glad – glömmande allt och springer ut i solen till nya lekar – Sådan var Marit Grene dessa dagar.<sup>31</sup>

Mannen hon väljer skildras som ett mellanting mellan ett helgon och en fadersgestalt. På det viset understryks Marits andliga och fysiska underlägsenhet. Många av scenerna handlar också om en fysisk och intellektuell brottning mellan dem båda. I dem spelar Marit Grene



Linda Västrik, *Edens Lustgård*, 1996.

närmast ett svagt barns roll och låter sig villigt domineras.<sup>32</sup> Själva samlaget görs i Beckius framställning till en rit, där mannen blir någon sorts offerpräst och framstår själv som helt fri från allt köttligt begär. Det blodiga lakanet ska uppenbarligen understryka den rituella karaktären av Marits initiering i det erotiska samlivet. Hur det kommer sig att Marit efter det uppenbarligen långvariga samlivet med den förra älskaren fortfarande är jungfru får för resten förbli en gåta.<sup>33</sup>

Marit förstod – det var ej åt honom, detta "giv dig" skulle ske. Han menade – åt Gud.

han var blott medlet i Guds hand, att Marit skulle bli krossad.

Krossas måste hon. för att vinna – Liv.

...

Var det hon, som låg där längre?

Ett brutet ingenting. Synden hade flytt ur henne, då hon uppgav sig själv. Färdig var hon att fyllas med nytt Liv – ovanifrån. Död var hon – hennes gamla människa i den stunden.

Nu offrade Marit Grene sitt jag.

Nu skulle hon vinna det förklarar åter.

Han hade stigit upp och lagt sig i hennes mot honom öppnade sköte.<sup>34</sup>

Den därpå följande samlagsskildringen är ovanligt detaljerad och frispråkig för att vara skriven av en ung kvinna uppvuxen i skuggan av sekelskiftets sexuella hyckleri:

Våldsamt starkt famnade han henne – smärtan skakade vildt genom Marit. Gång på gång ville han bryta hennes jungfruband – ett skri undslapp henne. Men hårdt var det – Det hade stått emot – många gånger.

....

Åter låg han famnad i hennes sköte. Åter gick smärta genomträngande genom henne. ...

Smärtan gjorde Marit alldeles vild.

"Du får inte – jag kan inte – ja – ja – jag kan – du får – du skall – ropade hon omvartannat – slog ut med armarna, kramade hårdt fingrarna in i handen – bet samman tänderna och gjorde sig stark mot denna vansinniga smärta. Det var som om någon med ett slött spjut stötte och stötte – för att få hennes underliv att brista.

Ett sista skri från Marits läppar: "Jag vill inte – det är inte, kan inte vara någon mening i att jag skall lida så – –"

Det var över. Han sjönk matt ihop bredvid Marit en

stund. Blod strömmade fram ur Marits sköte – stilla torkade hon av det med lakanet.<sup>35</sup>

Sexualiteten handlar hos Beckius om liv och död, men även om återvändandet till det ursprungliga, till naturen. Det sistnämnda för tankarna till D.H. Lawrences mycket senare skrivna *Lady Chatterleys Lover*.<sup>36</sup> Kärleksakten får i slutet av Beckius manuskript karaktären av en katarsis, där kvinnan renas och helgas genom att uppoffra sig. Men om denna uppoffring ska vara lika med kärlek på kvinnans egna villkor förblir i min mening minst sagt oklart. Budskapet är i vart fall att kvinnan renas och helgas genom en mans kärlek. Detta är Beckius ensam om bland de kvinnliga författarna som skriver om studentlivet. Trots det är Marit Grene den mest vågade och frispråkiga försöket att göra debatten kring den kvinnliga sexualiteten offentlig.

### *Kärlek, heterosexualitet och livslång trohet ...*

I alla de kvinnliga romanerna om studentlivet framställs unga kvinnor som splittrade mellan drömmen om den rena, idealistiska kärleken och strävan efter fri sexualitet. De unga kvinnor som har en friare syn på sexualitet fördöms dessutom av den rådande samhällsmoralen som ställer höga kyskhetskrav på kvinnan. När Lina i Björklunds *Månen över Lund* erkänner för sig själv att hon behöver en älskare för att bli tillfredsställd och harmonisk, medger hon också att det inte handlar om att ha dåligt samvete så mycket som att vara rädd för omgivningens reaktion. "Mitt samvete tillåter alltså, men fruktan för upptäckt tillåter inte.", konstaterar hon öppet.<sup>37</sup> I många fall fördömer studentskorna den officiellt accepterade förljugna kvinnosynen, men orkar inte ta någon personlig strid mot den. Ibland beskyl- ler de rent av sin samtid för att ha startat en debatt de själva inte känner sig mogna för att driva. "»Om jag kunde eliminera bort den senare tidens litteratur»", säger Lina i *Månen över Lund*, "»så kanske jag visste. Då vore allting strängt, hårt som på Thomas a Kempis tid. Men nu har tiden kastat in krav på frihet och sanning i diskussionen, krav på natur.»"<sup>38</sup> Det



ta kan ses mot bakgrund av den sexualdebatt som fördes under 1900-talets första decennier. De unga kvinnorna blev villrådiga på kärlekens och erotikens område på grund av att de hittills rådande reglerna gradvis upplöstes samtidigt som den gamla moralen fortfarande gällde.

Att kvinnorna ur Beckius och Landquists generation inte kände igen sig i den frigjorda kvinnotypen ledde hos många av dem till en svår inre konflikt. De var fortfarande fångade av den inpräntade konservativa kvinnosynen som kändes "naturlig" och rätt. Å andra sidan insöp de Ellen Keys för den tiden radikala lära att kärleken var den viktigaste grunden för sexuellt samliv mellan en kvinna och en man och att detta gav även unga kvinnor rätt till erotik utan vigsel. Beckius Marit Grene framställs uttryckligen som formad av det kärleksideal hon och andra flickor inhämtat hos bland annat Ellen Kels Tankebilder:

En väninna kom till mig en dag och medförde Ellen Keys Tankebilder. Jag var då 17 år. Jag skall aldrig glömma den dagen. En solig sommardag var det, vi sutto ensamma på en stor öppen veranda med utsikt över sjön och alträds mörkgröna toppar. Och hon läste med hänförd stämma och strålande blick underbara Essayer...

Då kom ljus med ens till min ande. Stort strålande ljus. Gud, detta var det jag trädde efter. Och jag sträckte mig mot det med hela min själ. Jag läste som en hungrande människa läser det hon mest av allt i sitt liv längtat efter.<sup>40</sup>

De kvinnliga skildringarna av universitetslivet angrep en kärlek vars villkor bestämdes av endast den ena könet; av männen.<sup>41</sup> I stället sökte de en kärlek där båda könen möts och respekterar varandra. I kvinnornas texter framställs männen som helt oförstående inför kvinnornas syn på kärleken. Keys krav på trohet och livslång kärlek till en och samma partner rimmade illa med unga mäns syn på erotik som i första hand en källa till njutning. Detta ledde till att kvinnornas och männens förväntningar på kärlek och samliv ofta gick isär.

### *Erotik med eller utan män*

I grund och botten kan såväl Beckius som de andra kvinnliga författarnas budskap tolkas

som att sexualiteten är förödande för kvinnan. Skillnaden ligger i att medan Landquists, Wahlströms, Palmærs och Björklunds studentkor nöjer sig med att avstå från erotik så länge den styrs av mannen, har Marit Grene dessutom mod att kämpa för en sexualitet på kvinnans egna villkor. Hon vägrar välja bort kärleken, inte ens till priset av sin egen undergång. I skildringen av det intima samlivet mellan man och kvinna låter hon dock kvinnan att ta på sig en offerroll gentemot mannen. Det erotiska samlivet framställs som ett maktspel där kvinnan får spela den barnsligas, försvarslösa och dominerades roll. I Marit Grene blir den kvinnliga gestalten oundvikligen ett objekt i mannens händer. Den här bilden av kvinnan saknar motsvarighet i de andra kvinnliga texterna om studentlivet. Också i sin fokusering enbart på kärleken och sexualiteten skiljer sig Beckius text från de andra kvinnliga författarnas. Dessa förankrar nämligen sedlighetsdebatten i det tidiga 1900-talets syn på kvinnan, på kvinnlig rösträtt och yrkeskarriär. I Marit Grene påtalas kvinnokampen en enda gång och detta i nedsättande ordalag:

Kvinnorösträtt! Åter kvinnorösträtt! Vad skola vi med den! Som om vi behövde så grova och pålitliga medel! Vi kunna ha den – vi kunna vara utan den. Ett stort och skrymmande adiaforum!

...min absoluta visshet är, att när vi väl en gång fått denna omskrikna rösträtt och haft det några år – blir det ungefär som förut. De vägarna går det ej! –<sup>42</sup>

Det bevarade manuskriptsfragmentet tyder på att den planerade romanen var tänkt som ett kärlekens och sexualitetens evangelium och inte som någon diskussion av kvinnosaken.

Detta i kombination med manuskriptets ofullbordade karaktär och skandalomsusade ursprung gör att Beckius text hamnar långt ifrån de andra kvinnliga skildringarna av kvinnors liv vid universitetet i början av 1900-talet. Trots det är Marit Grene en ovanligt stark röst i det kvinnliga samtalet om genus, sexualitet och moral från tiden då kvinnans rätt till sin egen kropp långt ifrån uppfattades som självklar.



Linda Västrik, *Edens Lustgård*, 1996.

NOTER

<sup>1</sup> I trilogin skildras en ung kvinnas uppväxt, studietid och journalistkarriär. Den består av tre romaner: *Våren* (1930), *Månen över Lund* (1931) och *Han som sjöng* (1935).

<sup>2</sup> Äldre svenska skildringar av universitetslivet tas upp i Daniel Hjorths otryckta licentiatavhandling *Studier i Fritiof Nilsson Piratens författarskap*, Lund, 1962. En mycket utförligare undersökning är Claes Ahlunds avhandling *Den skandinaviska universitetsromanen 1877–1890*, Uppsala 1990 [diss. Uppsala].

<sup>3</sup> Birgitta Holm, "Det kvinnliga begärets ingenmansland", *Tvärsnitt* nr 4, 1990, s. 51. Begreppet "ingenmansland" anspelar här på Sandra M. Gil-

bert & Susan Gubars standartverk om 1900-talets litteratur *No Man's Land. The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century*, New Haven & London, 1988.

<sup>4</sup> Se Album Nationis Holmiensis ab anno 1887 ad annum 1922 U 500 d:1, Uppsala Universitetsbibliotek (UUB). Om Greta Beckius studietid se även Beata Losman, *Kamp för ett nytt kvinnoliv. Ellen Keys idéer och deras betydelse för sekelskiftets unga kvinnor*, Stockholm, 1980 [diss. Göteborg], s. 110 f.

<sup>5</sup> Att titeln Marit Grene var tänkt som en medveten anspelning på Gustaf af Geijerstams universitetsroman *Erik Grane* från 1885 förefaller inte helt omöjligt. Ronne, 1996, s. 11.

- <sup>6</sup> Se brev från Emilia Fogelklou till Ellen Key dat. 24.11.1913 och 28.1.1914, Ellen Keys brevsamling b. 10, L. 41:55, Kungliga Biblioteket (KB), samt Holm. 1990, s. 59.
- <sup>7</sup> Varken Ellen Landquist eller Gretas andra vän Lisa Rolf fick veta om förhållanden mellan Greta och deras bröder. Allt tyder på att Landquist aldrig läst manuskriptet Marit Grene, kanske inte ens hört talas om det. Från Ellens brev till Greta från 1910 framgår dock att Ellen tidigt hade egna planer på att skriva en roman om en studentska, vars namn ursprungligen planerades att bli Vera Liese. Inga brev från Greta till Ellen finns bevarade, därför är det omöjligt att spekulera kring när Greta fick idén till Marit Grene och huruvida hon någonsin delat med sig av sina författarplaner.
- <sup>8</sup> Manuskriptets mycket invecklade öden kan följas i brevväxlingen mellan Fogelklou och Landquist, Emilia Fogelklous samling A1:73, Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB). De togs även upp av Losman, 1980, s. 143–149 och Holm, 1990, s. 59–61.
- <sup>9</sup> Renskrivningsarbetet påbörjade Stina först 1950. Hennes brevväxling med Emilia Fogelklou ger en intressant bild av hur Stina i årtionden bearbetade sorgen över Greta och försökte förstå systemens frispråkiga bikt i Marit Grene. Om det invecklade renskrivningsarbetet handlar särskilt tre av Stinas brev till Emilia daterade 18/8, 1/9 resp. 25/10 1950. Emilia Fogelklous samling, A 1:42 a, GUB.
- <sup>10</sup> I brevet den 1.9.1969 skrev Stina att hon "rivit originalet och båda kopiorna i små, små bitar...Jag ville ej att någon annan än vi två skulle borra och pejla i hennes innersta." Om den resterande delen av manuskriptet skrev hon: "Något är ännu kvar, men bara litet. det är det utgallrade, »oredigerade», men det skall jag börja med när jag nu kommer hem den 3/9". I brevet den 20/1.1970 återvände hon till Gretas manuskript: "...jag kan icke ångra, att jag till slut fick förhindra, att hon skulle studeras och nagelfaras av ovidkommande. Jag kände mig för mycket som ett med henne och då betydde forskningen för mig ingenting. Papperen har tyngt mig hela mitt liv. Nu först känner jag mig fri." Ibid.
- <sup>11</sup> Beckius och hennes manuskript togs för första gången upp i Beata Losmans doktorsavhandling. Birgitta Holm har studerat manuskriptet utifrån sekelskiftets syn på kärlek och erotik.
- <sup>12</sup> Holm, 1990, s. 61.
- <sup>13</sup> Uppgiften att originalmanuskriptet skulle omfatta 917 ark kommer från Holm, 1990, s. 59 Den här citerade texten är indelad i sektioner, varav sektion 1 omfattar 11sidor numrerade 1-11, sektion 2 - 9 sidor, numrerade 1-8 (den sista onummerad), och sektion 3- 104 sidor numrerade 1-104. Vid citat anges respektive sektion och sidnummer. Se Ronne, 1996, s. 12 och 94.
- <sup>14</sup> Se Stinas brev till Emilia, 1/9 resp. 25/10 1950, Emilia Fogelklous samling, A 1:42 a, GUB.
- <sup>15</sup> Enligt Emilia Fogelklou bestod texten av fyra delar, där del I skildrade Marits (i Emilias tolkning Gretas) liv i Uppsala och delarna II, III och IV motsvarade de olika faserna i Gretas olyckliga förälskelse och själsliga sjukdom, ända till det fullständiga sammanbrottet under vistelsen i en fåbod i Dalarna. Se brevet från Emilia till Ellen Key, 28.1.1914, Keys brevsamling L. 41:55, KB.
- <sup>16</sup> Händelsen sägs även ha lett till att Marit själv förgrep sig på en liten flicka. Marit Grene, s. 6 f. (2).
- <sup>17</sup> Ellen Landquist, *Suzanne*, Stockholm, 1915, s. 135.
- <sup>18</sup> Ibid., s. 142. Landquist skildrar Susannes försök att bevara sin integritet genom att vägra diskutera sitt erotiska liv, se s. 136–140 i romanen. Se Ronne, 1996, kap. "Studentskans konfliktfyllda sexualitet" s. 76-87.
- <sup>19</sup> Marit Grene, s. 5 (2).
- <sup>20</sup> Landquist, 1915, s. 160.
- <sup>21</sup> Lydia Wahlström, *Sin fars dotter*, Stockholm, 1920, s. 139.
- <sup>22</sup> Palmær, Margit, *Studentska. En berättelse*, Stockholm, 1927, s. 174 ff. jfr s. 161.
- <sup>23</sup> Ibid., s. 154 f och 141.
- <sup>24</sup> Ingeborg Björklund, *Månen över Lund*, Lund, 1931, s. 58 f resp. 77.
- <sup>25</sup> Ibid., 1931, s. 36.
- <sup>26</sup> Marit Grene, s. 15 (3). Jfr. Birgitta Holm om sexualiteten vid sekelskiftet: "Det erotiska sammanträffandet sker på mannens villkor, det äger rum innanför hans begärs ekonomi." Holm, 1990, s. 56 (cit.) och 58.
- <sup>27</sup> I manuskriptet kallas denne man på flera ställen för Rolf. Overallt är namnet emellertid överstruket, förmodligen av Beckius själv. Den man som Beckius hade ett förhållande med efter brytningen med John Landquist var Bruno Rolf, även han en Uppsalastudent. Överensstämmelsen i fråga om namnen uppfattades säkert av Gretas omgivning som en bekräftelse på att texten byggde på Gretas egna upplevelser. Även Birgitta Holm läser manuskriptet utifrån Gretas Beckius biografi, men menar att Gretas förtjänst ligger i försöket att omvandla de privata upplevelserna till en offentlig diskussion av den kvinnliga sexualiteten. Se bl.a. s. 58 hos Holm, 1990.
- <sup>28</sup> Om "den omöjliga mannen" och kvinnliga kärleksromaner se Margaretha Fahlgren, »Det maskinsydd broderiet »- Lace och 80-talets kvinnliga populärroman", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr 3, 1986, s. 48 f.
- <sup>29</sup> Marit Grene, s. 4 (1). Jfr ett tidigare utkast till personteckningen, s. 1 (1).
- <sup>30</sup> Ibid., s. 43 resp. 44 (3).
- <sup>31</sup> Ibid., s. 44 (3).
- <sup>32</sup> Ibid., se sid 62, 65 och 91 (3).
- <sup>33</sup> Ibid., s. 100 (3). I sin kommentar av denna scen

fokuserar Birgitta Holm på den kvinnliga rösten, vilken ofta har uppfattats som den avvikande, sjuka verklighetsbilden: "Skildringen kan givetvis läsas som ett sjukdomsförlopp - en hindringsfull penetrering, en i religiös extas förvandlad sexualneuros. Så har kvinnans försök att tala vanligen bemötts. Men man kan också läsa skildringen så som den erbjuder sig, dvs. som en kvinnas försök att finna sig själv och sin sexualitet. Läst på det sättet har skildringen något nytt att lära oss." Holm, 1990, s. 58 f.

<sup>34</sup> Marit Grene, s. 98 f (3).

<sup>35</sup> Ibid., s. 99 f (3).

<sup>36</sup> Ibid., se särskilt scenen i skogen, s. 65 f (3).

<sup>37</sup> Ibid., s. 79 (3).

<sup>38</sup> Björklund, 1931 s. 77 f.

<sup>40</sup> s. 9 (2) i manuskriptet. Detta var med all sannolikhet anledningen till att Ellen Key ogärna såg en eventuell publicering av Marit Grene, något som skulle leda till att hennes kärlekslära och kvinnoideal förknippades med Beckius självmord. Hur tonen i Beckius text bör tolkas är emellertid oklar. Den unga Marit Grene's uppräknade med sin naiva förtjusning över Keys texter innehåller kanske en kritik över dåtida flickors idealiserade syn på kvinnan och kärleken.

<sup>41</sup> Holm, 1990, s. 52.

<sup>42</sup> Marit Grene, s. 2 (2).

#### LITTERATUR

- Ahlund, Claes, *Den skandinaviska universitetsromanen 1877-1890*, Uppsala 1990 [diss. Uppsala].  
 Album Nationis Holmiensis ab anno 1887 ad annum 1922 U 500 d:1, Uppsala Universitetsbibliotek (UUB).  
 Björklund Ingeborg, *Månen över Lund*, Lund, 1931, *Våren*, Stockholm, 1930, *Han som sjöng*, Stockholm, 1935.  
 Ellen Keys brevsamling L 41, Kungliga Biblioteket (KB).  
 Emilia Fogelklous brevsamling, A1:73, A1:42 a, Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB).  
 Fahlgren, Margaretha, "Det maskinsydda broderiet" - Lace och 80-talets kvinnliga populärroman", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* nr 3, 1986.  
 Gilbert, Sandra M. & Gubar Susan, *No Man's Land. The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century*, New Haven & London, 1988.  
 Gustaf af Geijerstam, *Erik Grane*, 1885.  
 Hjorth, Daniel, *Studier i Fritiof Nilsson Piratens författarskap*, Lund, 1962.  
 Holm, Birgitta, "Det kvinnliga begärets ingenmansland", *Tvårsnitt* nr 4, 1990.  
 Landquist, Ellen, *Suzanne*, Stockholm, 1915.  
 Losman, Beata, *Kamp för ett nytt kvinnoliv. Ellen Keys idéer och deras betydelse för sekelskiftets unga kvinnor*, Stockholm, 1980 [diss. Göteborg].  
 Palmær, Margit, *Studentska. En berättelse*, Stockholm, 1927.  
 Ronne, Marta, *Myrten och Lager. En genusteoretisk studie av kvinnor och mäns skönlitterära prosaskildringar av svenskt universitetsliv utgivna 1904-1943*, Uppsala 1996.  
 Wahlström, Lydia, *Sin fars dotter*, Stockholm, 1920.

#### SUMMARY

Until the beginning of the 20th century Swedish university novels were written by men. It took almost forty years from 1873 when women were accepted at the universities before female students were able to use their own experience and depict university life in a realistic way. In 1915 a young journalist and academic named Ellen Landquist published her first and only novel called *Suzanne*, which was an account of female students' lives in Uppsala around 1910. From that day the number of female writers dealing with university life in their novels gradually increased. A comparative reading of a couple of university novels, published between 1904 and 1943 by female and male writers, is the subject of my doctoral thesis.

In this article I take a closer look at women writers dealing with Swedish university life at the beginning of the century. I am focusing on *Marit Grene*, an unpublished and partly destroyed novel, written by a young Uppsala student named Greta Beckius (1886-1912). After Beckius' suicide the manuscript was taken care of by her friends and relatives and it was regarded as shocking and immoral. It therefore remained unpublished causing a great deal of controversy among the people involved. Finally Beckius' sister partly destroyed the manuscript in order to protect the author's memory.

In order to point out the similarities and the differences between Beckius' manuscript and those written by the other women writers, I focus on main topics, such as love, moral, sexuality and equality between sexes. These topics are characteristic of all university novels written by female authors, and they also distinguish them from those male writers who depicted university life at that time. For the women writers, discussing female sexuality and the problem of responsibility in love and relationships was often the primary project. However, among the female writers, Greta Beckius is the most outspoken when it comes to discussing a young woman's sexual initiation. Beckius' novel shows a female academic who struggles against the double standard of morality represented by the patriarchal society. Beckius is very outspoken about intercourse and sexual abuse at a time when other female writers chose to let their public read between the lines. My conjecture is that the book, could never have been published as early as 1912 even if Beckius had lived to revise and finish her manuscript.

Marta Ronne  
 Litteraturvetenskapliga institutionen  
 Uppsala universitet  
 Slottet, ingång AO  
 S-752 37 Uppsala